

УДК 343.851

Олександр Володимирович ОЛІШЕВСЬКИЙ,
кандидат юридичних наук, старший викладач
кафедри кримінального права і кримінології
(Харківський національний університет
внутрішніх справ, Харків, Україна)

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПРОТИДІЇ НЕГАТИВНОМУ ВПЛИВУ ІНФОРМАЦІЇ, ЩО МІСТИТЬ ПРОПАГАНДУ ВЧИНЕННЯ ДІЙ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

Визначено стан і перспективи протидії негативному впливу інформації, що містить пропаганду вчинення дій проти громадського порядку. Проаналізовано практику притягнення до кримінальної відповідальності за статтями 293 «Групове порушення громадського порядку», 294 «Масові заворушення» та 295 «Заклики до вчинення дій, що загрожують громадському порядку» КК України. Виділено попередні та безпосередні заходи протидії негативному впливу інформації, що містить пропаганду вчинення дій проти громадського порядку, а також категорії осіб, на яких вона має бути спрямована.

Ключові слова: протидія злочинності, негативний вплив інформації, пропаганда, громадський порядок.

Постановка проблеми. Рівень небезпеки вчинення дій проти публічної безпеки залишається сьогодні високим у зв'язку з невдоволенням населення результатами державних реформ, які призвели до зубожіння, продовження війни в Україні та низкою інших дестабілізуючих факторів. Українським тривожним фактором тут виступає ще й великий обсяг вогнепальної зброї та вибухових пристроїв серед громадян.

Шкода від розповсюдження інформації, що містить пропаганду

вчинення дій проти громадського порядку, виражається через соціально шкідливі та суспільно небезпечні наслідки. Останні можна поділити на прямі й опосередковані. Прямі, у свою чергу, слід ще умовно поділити на душевні та фізичні. Перші – це набуття таких душевних якостей, як цинізм, байдужість, холоднокровність і жорстокість, формування відчуттів безкарності та вседозволеності, утворення в уяві злочинних алгоритмів соціальної поведінки особи, психологічні та психічні розлади. До проявів фізичної шкоди реципієнта належать інсульт, інфаркт міокарда та ін., але за умови інтенсивного впливу. До опосередкованих наслідків розповсюдження інформації, що містить зазначену пропаганду, належить та шкода, яка заподіюється власне вчиненням дій, що загрожують громадському порядку: заподіяння смерті або тілесних ушкоджень людям, позбавлення осіб волі, честі та гідності, знищення або пошкодження майна, підприємств, установ, організацій, житлових будинків та об'єктів інфраструктури, порушення обстановки суспільного спокою, навчання, відпочинку, нормальної роботи підприємств, установ чи організацій тощо.

З установлених небезпечних наслідків випливає необхідність боротьби з досліджуваним явищем. У період нестабільності в Україні та на території інших країн питання протидії негативному впливу інформації, що містить пропаганду вчинення дій проти громадського порядку, завжди стоїть гостро. Від успішної боротьби з цим злочином залежать спокій та благополуччя населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У кримінології питання протидії злочинності знайшло якісне висвітлення. Проблему протидії злочинним діям, що вчиняються під час масових заворушень чи групових порушень громадського порядку, досліджено в працях таких учених, як М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, Ю. В. Біла, І. Г. Богатирьов, Ф. Г. Бурчак, В. В. Василевич, В. В. Голіна, Н. О. Гуророва, І. М. Даньшин, С. Ф. Денисов, О. М. Джужа, О. О. Дудоров, В. П. Ємельянов, А. П. Закалюк, О. О. Кваша, І. В. Козич, О. М. Костенко, І. М. Копотун, О. М. Литвинов, М. І. Мельник, В. О. Навроцький, М. І. Панов, В. В. Сташис, Є. Л. Стрельцов, В. Я. Тацій, П. Л. Фріс, М. І. Хавронюк, Н. М. Ярмиш, С. С. Яценко та ін. Однак питання заходів протидії безпосередньо негативному впливу інформації, що містить пропаганду вчинення дій проти громадського порядку, залишається малодослідженим. Тому **метою** цієї статті є визначення стану та перспектив протидії негативному впливу інформації, що містить пропаганду вчинення дій проти громадського порядку.

Виклад основного матеріалу. Першим і найважливішим елементом протидії масовим заворушенням, який мінімізує їх шкідливі наслідки, як справедливо зазначають науковці, є запобігання цьому виду кримінально каранних діянь. Очевидно, що найефективнішим засобом такого запобігання є загальносоціальна профілактика, до складових якої належать вагомі результати в протидії корупції, підвищення рівня реальних доходів населення, посилення соціального захисту й утвердження верховенства права. Такі елементи спроможні зняти соціальне напруження, зробити

малоефективними дії замовників та організаторів масових заворушень [1, с. 233]. Описане повною мірою стосується і теми нашого дослідження. Однак, на жаль, прогнозування майбутнього України не дає сьогодні підстав говорити про можливість використання описаної профілактики, а отже, варто поставити акцент на спеціальній профілактиці та протидії.

Безпосередньо відповідальність за публічні заклики до погромів, підпалів, знищення майна, захоплення будівель чи споруд, насильницького виселення громадян, що загрожують громадському порядку, передбачено в статті 295 «Заклики до вчинення дій, що загрожують громадському порядку» КК України [2]. Звернемо увагу на те, що пропаганда вчинення дій проти громадського порядку не є самоціллю. Наступним проміжним етапом можуть бути групове порушення громадського порядку або масові заворушення.

За заклики громадян не виконувати вимоги представників влади, не підкорятися їхнім розпорядженням кримінальна відповідальність передбачається статтями 293 «Групове порушення громадського порядку» та 294 «Масові заворушення» КК України.

Акцентуємо увагу і на наявності процесуального механізму притягнення до кримінальної відповідальності за вищезазначеними статтями. Це підтверджується відповідними статистичними даними. Так, за 2013 рік зареєстровано:

- 6 випадків групових порушень громадського порядку (2 кримінальних провадження направлено до суду з обвинувальними актами);
- 4 випадки масових заворушень (жодне кримінальне провадження не направлено до суду з обвинувальним актом);
- 4 випадки закликів до вчинення дій, що загрожують громадському порядку (жодне кримінальне провадження не направлено до суду з обвинувальним актом) [3].

За 2014 рік зареєстровано:

- 35 випадків групових порушень громадського порядку (3 кримінальні провадження направлено до суду з обвинувальними актами);
- 119 випадків масових заворушень (3 кримінальні провадження направлено до суду з обвинувальними актами та 4 – з клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності);
- 8 випадків закликів до вчинення дій, що загрожують громадському порядку (жодне кримінальне провадження не направлено до суду з обвинувальним актом) [4].

За 2015 рік зареєстровано:

- 12 випадків групових порушень громадського порядку (2 кримінальні провадження направлено до суду з обвинувальними актами);
- 23 випадки масових заворушень (14 кримінальних проваджень направлено до суду з обвинувальними актами);
- 4 випадки закликів до вчинення дій, що загрожують громадському порядку (жодне кримінальне провадження не направлено до суду з обвинувальним актом) [5].

За 2016 рік зареєстровано:

- 13 випадків групових порушень громадського порядку (1 кримінальне провадження направлено до суду з обвинувальним актом);
- 8 випадків масових заворушень (1 кримінальне провадження направлено до суду з обвинувальними актом);
- 3 випадки закликів до вчинення дій, що загрожують громадському порядку (жодне кримінальне провадження не направлено до суду з обвинувальним актом) [6].

За 2017 рік зареєстровано:

- 11 випадків групових порушень громадського порядку (1 кримінальне провадження направлено до суду з обвинувальним актом);
- 3 випадки масових заворушень (жодне кримінальне провадження не направлено до суду з обвинувальним актом);
- 4 випадки закликів до вчинення дій, що загрожують громадському порядку (жодне кримінальне провадження не направлено до суду з обвинувальним актом) [7].

За період із січня по вересень (включно) 2018 р. зареєстровано:

- 11 випадків групових порушень громадського порядку (3 кримінальні провадження направлено до суду з обвинувальними актами);
- 9 випадків масових заворушень (одне кримінальне провадження направлено до суду з обвинувальним актом);
- 2 випадки закликів до вчинення дій, що загрожують громадському порядку (жодне кримінальне провадження не направлено до суду з обвинувальним актом) [8].

Таким чином, за період часу з 2013 р. по вересень 2018 р. сталося 25 випадків закликів до вчинення дій, що загрожують громадському порядку, «в чистому вигляді», проте жодне кримінальне провадження за ними не направлено до суду з обвинувальним актом. Складається така ситуація: за публічні заклики до погромів, підпалів, знищення майна, захоплення будівель чи споруд, насильницького виселення громадян, що загрожують громадському порядку в Україні, ніхто реально кримінальної відповідальності не поніс. Однак у ситуаціях, коли ці заклики та заклики громадян не виконувати вимоги представників влади й не підкоряться їхнім розпорядженням супроводжувалися діями, описаними в диспозиціях статей 293 «Групове порушення громадського порядку» та 294 «Масові заворушення» КК України, можемо спостерігати наявність деякої практики притягнення до кримінальної відповідальності винних осіб.

Проте наявність статей 293, 294 та 295 КК України є недостатньою для успішної протидії пропаганді. Мають бути не лише механізм репресії, а, що важливіше, по-перше, зміна світогляду населення у бік «позитивних» цінностей, по-друге, у разі вчинення дій проти публічної безпеки заздалегідь організованою, керованою, з визначеною програмою дій групою – розроблення алгоритму протидії.

Заходи оперативних підрозділів із протидії масовим заворушенням, на погляд М. Л. Грібова та О. О. Пустового, доцільно об'єднати в такі групи:

1) заходи з виявлення ознак підготовки масових заворушень; 2) заходи із запобігання масовим заворушенням; 3) заходи з припинення масових заворушень; 4) заходи з розслідування масових заворушень.

До першої групи заходів належать такі: а) правоохоронний моніторинг соціальних мереж і діяльності ЗМІ щодо виявлення відкритих і прихованих закликів до масових протестів, нагнітання деструкції соціальної злагоди, використання мереж для організації акцій протесту; б) аналіз інформації з публічно доступних і конфіденційних джерел щодо: перерахування значних сум грошових коштів формальним і неформальним громадським організаціям, придбання та виготовлення за ці кошти прапорів, наметів, поліграфічної продукції, а також предметів, що можуть бути використані як знаряддя злочинів (бейсбольні біти, металева арматура й ланцюги, феєрверки тощо); в) заходи з отримання первинної інформації щодо підготовки масових заворушень (оперативне впровадження до віртуальних і реальних соціальних спільнот, формальних і неформальних громадських організацій, негласне оперативне опитування, негласний оперативний огляд публічно доступних об'єктів і публічно недоступних місць з дозволу їх власників або користувачів, візуальне спостереження в публічно доступних місцях).

Другу групу становлять такі заходи: а) інформування відповідних державних органів про виявлені факти та дані, що свідчать про загрозу безпеці суспільства й держави, відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» з подальшим публічним оголошенням схем фінансування та підготовки масових заворушень, викриттям справжніх намірів їх замовників та організаторів; б) направлення зібраних матеріалів, у яких зафіксовано фактичні дані про підготовку масових заворушень, до відповідного органу досудового розслідування для початку та здійснення досудового розслідування в порядку, передбаченому КПК України (ч. 2 ст. 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»).

Третю групу заходів утворюють такі: а) збирання та негайне передання підрозділам, до компетенції яких належить забезпечення громадського порядку силовими засобами, інформації щодо поведінки та намірів натовпу та найактивніших учасників масових заворушень; б) дезінформація та дезорганізація натовпу заздалегідь упровадженими в криміногенне середовище оперативними працівниками як через соціальні мережі, так і безпосередньо в натовпі. Заходи третьої групи необхідно відобразити в нормах Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність».

До четвертої групи заходів належать усі процесуальні дії, які здійснюють оперативні працівники за дорученням слідчого або прокурора [1, с. 242–243].

Заходи протидії негативному впливу інформації, що містить пропаганду вчинення дій проти громадського порядку, мають бути спрямовані на дві категорії осіб: тих хто виготовляє, бере участь в обігу

таких відомостей або даних і розповсюджує їх, і тих, хто сприймає (а серед них, по-перше, населення та правоохоронні органи, а по-друге, ще дві підгрупи – свідомі й ті, що ще не зрозуміли можливості негативного впливу інформації). Такі заходи умовно поділимо на попередні та безпосередні (під час закликів до вчинення дій, що загрожують громадському порядку), серед яких є діючі та перспективні. До попередніх належать такі:

1) офіційно публічно засуджувати діяння, пов'язані зі створенням та розповсюдженням інформації, яка містить пропаганду вчинення дій проти громадського порядку, на підставі статей 293 «Групове порушення громадського порядку», 294 «Масові заворушення» та 295 «Заклики до вчинення дій, що загрожують громадському порядку» КК України;

2) роз'яснювати через засоби масової інформації, які саме відомості або дані належать до інформації, яка містить пропаганду вчинення дій проти громадського порядку, чому вона завдає шкоду та яку саме;

3) проводити тренінги з працівниками правоохоронних органів щодо тактики дій у таких ситуаціях;

4) активно аналізувати та критично оцінювати інформаційні продукти й послуги на предмет наявності пропаганди вчинення дій проти громадського порядку;

5) не сприймати (тобто не дивитися, не прослуховувати) завідомо шкідливу інформаційну продукцію;

6) заборонити та обмежити обіг конкретних інформаційних матеріалів, що містять пропаганду вчинення дій проти громадського порядку; із цією метою необхідно створити й активно оновлювати відповідні банки даних (каталогів) із відкритим доступом Національною експертною комісією України з питань захисту суспільної моралі;

7) організувати масові схвальні оцінки духовному та високоморальному способам життя;

8) популяризувати життя видатних історичних осіб з метою наслідування їхніх позитивних думок і вчинків тощо.

До безпосередніх (під час закликів до вчинення діяння) заходів протидії негативному впливу інформації, що містить пропаганду вчинення дій проти громадського порядку, належать такі:

1) проводити дезорганізаційні заходи через надання правдивої інформації ЗМІ та соціальні мережі щодо дій організаторів, виконавців, пособників та підбурювачів злочину, справжньої їх мети, схем фінансування їхньої діяльності тощо;

2) залучати медіаторів (незалежних посередників, що здійснюють допомогу сторонам у вирішенні конфлікту), авторитетних людей із закликами про припинення неправомірних дій та необхідності звільнити певну територію чи інше місце;

3) налагоджувати контакти та переговори з особами, які активно висловлюють невдоволення;

4) усувати світлові та звукові ефекти, специфічний ритм і мелодію музики, так званого тла «наркотизації», коли навіюваність значно

підвищується, а раціональний контроль за поведінкою гальмується;

5) попереджувати подальше збільшення кількості людей та створювати умови для їх розосередження;

6) переводити увагу людей на інші об'єкти, явища, обставини тощо;

7) оголошувати про те, що ведеться відеозйомка учасників натовпу, звертатися до конкретних активно налаштованих осіб з назвою конкретних прізвищ, імен і по батькові (зникає ілюзія анонімності дій);

8) попереджувати учасників про можливість застосування сили та спеціальних засобів, затримання активних учасників і притягнення їх до відповідальності;

9) установлювати й тимчасово ізолювати агресивно налаштованих осіб (однак застосування сили має бути ситуативно обдуманим і виправданим, щоб не повторити події листопада 2013 р.) тощо.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Грібов М. Л., Пустовий О. О. Заходи оперативних підрозділів з протидії масовим заворушенням. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 2 (14). С. 231–247.

2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 05.10.2018).

3. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2013 року // Генеральна прокуратура України : офіц. сайт. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=110381&libid=100820 (дата звернення: 05.10.2018).

4. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-грудень 2014 року // Генеральна прокуратура України : офіц. сайт. URL: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=112661&libid=100820# (дата звернення: 05.10.2018).

5. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-грудень 2015 року // Генеральна прокуратура України : офіц. сайт. URL: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=112173&libid=100820# (дата звернення: 05.10.2018).

6. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-грудень 2016 року // Генеральна прокуратура України : офіц. сайт. URL: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=112661&libid=100820 (дата звернення: 05.10.2018).

7. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за грудень 2017 року // Генеральна прокуратура України : офіц. сайт. https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113281&libid=100820.

8. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за вересень 2018 року // Генеральна прокуратура України : офіц. сайт. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113653&libid=100820.

Стаття надійшла до редакції 14.10.2018.

Александр Владимирович ОЛИШЕВСКИЙ,

кандидат юридических наук

(Харьковский национальный университет внутренних дел, Харьков)

**СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ НЕГАТИВНОМУ
ВЛИЯНИЮ ИНФОРМАЦИИ, СОДЕРЖАЩЕЙ ПРОПАГАНДУ СОВЕРШЕНИЯ
ДЕЙСТВИЙ ПРОТИВ ОБЩЕСТВЕННОГО ПОРЯДКА**

Определены состояние и перспективы противодействия негативному влиянию информации, содержащей пропаганду совершения действий против общественного порядка. Проанализирована практика привлечения к уголовной ответственности по статьям 293 «Групповое нарушение общественного порядка», 294 «Массовые беспорядки» и 295 «Призывы к совершению действий, угрожающих общественному порядку» УК Украины. Выделены предварительные и непосредственные меры противодействия негативному влиянию информации, содержащей пропаганду совершения действий против общественного порядка, а также категории лиц, на которых она должна быть направлена.

Ключевые слова: противодействие преступности, негативное влияние информации, пропаганда, общественный порядок.

Oleksandr V. OLISHEVSKYI,

PhD in Law,

(Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine)

**STATE AND PROSPECTS OF COUNTERACTION A NEGATIVE IMPACT OF
INFORMATION CONTAINING PROPAGANDA OF ACTIONS AGAINST PUBLIC ORDER**

Problem's setting. The measures to counteract a negative impact of information containing propaganda of actions against public order remains poorly research.

Analysis of recent studies. The issue of crime counteracting is developed in criminology. The problem of combating criminal acts committed during riots or group violations of public order researched in the works of many scientists.

Objective of the research. To define the state and prospects of counteraction the negative influence of information containing propaganda of actions against public order.

The main part. The prior measures of counteracting the negative influence of information containing propaganda of actions against public order include:

1) officially publicly condemn acts related to the creation and dissemination of information that contains propaganda of actions against public order on the basis of articles 293, 294 and 295 of the Criminal Code of Ukraine;

2) to explain through the mass media which particular information or data relates to information that contains propaganda of actions against public order, why it brings harm and what exactly;

3) to conduct trainings with law enforcement officers on tactics of action in such situations;

4) to analyze and evaluate information products and services for the presence of the subject studied in this work;

5) not to perceive (that is, not to watch, not to listen) deliberately harmful information products;

6) to prohibit and restrict the circulation of specific information materials that contains propaganda of actions against public order;

7) to organize massive approvals of the spiritual and moral ways of life

8) to promote the life of prominent historians in order to follow their positive thoughts and actions, etc.

The direct (during appeals to an act) measures to counteract the negative impact of information that contains propaganda to commit actions against public order include:

1) to conduct disorganization measures by providing true media information and social networks on the actions of the organizers, executors, accomplices and instigators of the crime, their true purpose, financing schemes for their activities, etc.;

2) to involve mediators (independent mediators, helping parties to resolve the conflict), authoritative people with appeals for stopping unlawful actions and the need to release a certain territory or other place;

3) to establish contacts and negotiations with those who actively express dissatisfaction;

4) to eliminate light and sound effects, the specific rhythm and melody of music, the so-called background of 'narcotization', when the inclination is significantly increased and rational control of behaviours is inhibited;

5) to prevent further increase in the number of people and create conditions for their dispersal;

6) to transfer people's attention to other objects, phenomena, circumstances, etc.;

7) to announce that the video of the crowd is taking place, to turn to specific active persons with the name of specific surnames, names, patronymic (the illusion of anonymity of actions disappears);

8) to warn participants about the possibility of using force and special means, detaining active participants and bringing to justice;

9) to establish and temporarily isolate aggressive individuals, etc.

Conclusions. The measures of counteracting the negative impact of information containing propaganda of actions against public order mentioned in this article should be directed to two categories of persons – those who make, participate in the circulation of such information or data, distribute them and those who perceive (among them, firstly, the population and law-enforcement agencies, and secondly, two more subgroups – those who are conscious and those who have not yet understood the possibilities of negative influence of information).

Key words: crime combating, negative influence of information, propaganda, social order.